

Μακεδονικά

Τόμ. 1

Νικολάου Πατριάρχου ομιλία εις την άλωσιν της
Θεσσαλονίκης

Γιάννης Τσάρας

doi: [10.12681/makedonika.9128](https://doi.org/10.12681/makedonika.9128)

Copyright © 2016, Γιάννης Τσάρας

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Τσάρας Γ. (2017). Νικολάου Πατριάρχου ομιλία εις την άλωσιν της Θεσσαλονίκης. *Μακεδονικά*, 1, 236–246.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.9128>

ΝΙΚΟΛΑΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΟΜΙΛΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΛΩΣΙΝ ΤΗΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

1. **Γενικά.** Πολλές καὶ πολύτιμες εἶναι οἱ ἱστορικὲς μονογραφίες κι' οἱ μελέτες, πού μᾶς ἔχουνε χαρίσει ἕως τώρα σοφοὶ ἐρευνητὲς γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη. Ὅμως ὀλοκληρωμένη δὲ θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ δώσουμε τὴν ἱστορίαν της, ἂν δὲν προσπαθίσουμε νὰ συγκεντρώσουμε καὶ νὰ ἐκδώσουμε πρῶτα ὅλα τὰ κείμενα, πού μιλοῦνε γι αὐτή. Ἐνα αἶτημα σπουδαιότατο ὄχι μονάχα γιὰ τὸν ἱστορικὸ τὸ δικό της, μὰ καὶ γιὰ τὸν ἱστορικὸ δάκερον τοῦ Βυζαντίου. Γιατί «σ' ὅλους τοὺς αἰῶνες τῆς ἱστορίας της ἡ Θεσσαλονίκη κράτησε μέσα στὸ Βυζαντινὸ κράτος μιὰν ἐξαιρετικὴ θέση: μεγάλη ἐμπορικὴ πόλη, πυκνοκατοικημένη, πλούσια καὶ εὐτυχημένη, ἐπικαιρὸ πολεμικὸ σημεῖο καὶ λεωφόρος τῆς Μακεδονίας, ἡ πόλη τοῦ Ἀι-Δημήτρου φαινότανε ἀληθινὰ σὰν δευτέρῃ πρωτεύουσα τῆς Αὐτοκρατορίας. Ὅλα τὰ γεγονότα, πού συνταράξανε τὴ βαλκανικὴ χερσόνησο, ὅλες οἱ ἐκδήλωσες οἱ πολιτικὲς, οἱ θρησκευτικὲς ἢ κοινωνικὲς, πού τραντάξανε τὸν κόσμον τοῦ Βυζαντίου, ἔχουνε βρεῖ ἐδῶ ἕναν ἀντίλαλον ἡχηρὸ καί, στὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης, τὰ ρεύματα, πού τὴν κάνανε περήφανη, ἀξίζει νὰ μποῦνε πλαῖ σ' ἐκεῖνα, πού κάνανε περήφανη καὶ τὴν Πόλη». ¹⁾

Κι ὅμως ὅλη αὐτὴ ἡ ἱστορία μᾶς εἶναι ἀπὸ κάποιες ἄποψες, ἂν ὄχι ὁλότελ' ἄγνωστη, τουλάχιστον ὄχι καὶ ξεκαθαρισμένη. Ἐνα πλῆθος κείμενα καὶ ἔγγραφα, πού θὰ μᾶς φωτίζουνε ὄχι μονάχα πολλὰ προβλήματα τῆς ἱστορίας τῆς Θεσσαλονίκης, μὰ θὰ μᾶς βοηθούσανε νὰ πλαταίνουμε καὶ τοὺς ὀρίζοντες τῆς ἱστορίας τοῦ Βυζαντίου, περιμένουνε ἀκόμα τὸν ἐρευνητὴ, πού θὰ τ' ἀνασύρει ἀπὸ τὶς διάφορες βιβλιοθῆκες καὶ τ' ἀρχεῖα. Φτάνει ν' ἀναφέρω πὼς ὁ Tafrafi, στὰ τόσον ἀξιόλογα ἔργα του γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη, μεταχειρίστηκε ἕνα ἐλάχιστον μέρος ἀπ' αὐτά. ²⁾

Τὸ μόνον παρήγορον εἶναι πὼς τώρα τελευταῖα τὰ διάφορα «Χρονικά», τὰ «Ἀρχεῖα» καὶ οἱ «Ἐπετηρίδες» ἀρχίσανε κιόλας νὰ δημοσιεύουνε πολὺ

---

1. CH. DIEHL, στὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου τοῦ O. TAFRALI, *Thessalonique au quatorzième siècle*, Paris 1913.

2. Κι αὐτὸ δὲν εἶναι μονάχα γιὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ Βυζαντίου· σὲ πολὺ μεγαλύτερο βαθμὸ πρέπει νὰ τὸ πεῖ κανεὶς γιὰ τὴν ἱστορίαν μας τῇ νεώτερῃ.

ἀπ' τὸ ἀνέκδοτο αὐτὸ ὑλικό· ὅμως χωρὶς συστηματικὴ προσπάθεια στὴν ἔρευνά μας θ' ἀργήσει πολὺ νὰ πάρει κάποιον τέλος ἢ δουλειὰ αὐτή.

Ἔτσι, ἐνῶ γιὰ τὶς ἄλλες χῶρες τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἃς εἶναι ἀκόμα κι ἀσυστηματοποίητα, κάτι ἔχει γίνει ἴσαμε σήμερα, τὸ πρᾶμα εἶναι ἀπελπιστικὸ γιὰ τὴ Μακεδονία. Γι' αὐτὴ μόλις τώρα ἄρχισε νὰ γίνεται μιὰ συστηματικὴ προσπάθεια μὲ τὴν εὐσυνείδητη κι ὑποδειγματικὴν ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ τῆς Βυζαντινῆς Φιλολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ἰ. Α. Σιγάλα « Ἀρχεῖα καὶ Βιβλιοθήκαι Δυτικῆς Μακεδονίας », Θεσσαλονίκη 1939, ποὺ εἶναι μιὰ « Προεργασία », ὅπως τὴν ὀνομάζει ὁ ἴδιος καὶ δείχνει πῶς πρέπει νὰ ἐρευνήσουμε τὰ ἀρχεῖα καὶ τὶς βιβλιοθήκες τῆς Μακεδονίας ἢ πῶς θὰ μπορέσουμε νὰ μαζέψουμε ὅ,τι ἄλλο ὑλικὸ ὑπάρχει. Οἱ « σοφοὶ κόποι »¹⁾ τοῦ κ. Ἰ. Α. Σιγάλα φαίνεται πῶς βρήκανε δυνατόν ἀντίχτυπο κι οἱ ἀνησυχίες τῶν νέων θὰ δώσουνε τὴ θετικὴ τους ἐκδήλωση μὲ τὴν ἐκδοσὴ τοῦ περιοδικοῦ τῆς « Ἐταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν » καὶ τοῦ παραρτήματός του τῆς « Μακεδονικῆς Βιβλιοθήκης », ποὺ θὰ ἔχει ξεχωριστὲς ἐργασίες γιὰ ζητήματα Μακεδονικά.

Σὲ μιὰ τέτοιαν ἔρευνα ὅμως, ποὺ στὴν οὐσία μόλις βρίσκεται στὴν ἀρχὴ της, εἶναι ἀνάγκη νὰ δώσουμε περισσότερη προσοχή, ἂν θέλουμε νὰ φτάσουμε κάποτε σὲ συνθετικὲς ἐργασίες, σύμφωνα μὲ τὶς ἀπαιτήσεις, ποὺ βάζει ἡ σημερινὴ ἐπιστήμη.

Ἀπὸ μιὰ τέτοιαν ἀνάγκην ἴσα-ἴσα ξεφύτρωσε κι ἡ ἰδέα νὰ συγκεντρώσει καὶ νὰ ἐκδώσει κανεὶς ὅλα τὰ κείμενα, ποὺ μιλοῦνε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη· κι αὐτοῦ ἔχει τὴν ἀρχὴ της κι ἡ παρακάτω ἐκδοσὴ ἐνὸς μικροῦ ἀνέκδοτου κειμένου τοῦ Νικολάου Μυστικοῦ, καθὼς καὶ τοῦ Ἀναγνώστη καὶ τοῦ Καμενιάτη, ποὺ θ' ἀκολουθήσουνε σὲ λίγο καὶ ποὺ ἔχουνε θέμα τους κι αὐτὰ τὴν ἱστορία τῆς Θεσσαλονίκης.

Ὡστόσο χρωστῶ μεγάλην εὐγνωμοσύνη στὸ σεβαστό μου καθηγητὴ κ. Ἰ. Α. Σιγάλα, πού, σ' ὅλην αὐτὴ μου τὴν προσπάθεια, μὲ ὠδήγησε μὲ καλὴ-σύνη καὶ μὲ ὑπομονή.

2. **Ἡ Παράδοσις τοῦ κειμένου.** Ἡ Ὅμιλία τοῦ « Πατριάρχου Νικολάου εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης », ποὺ τὴν εἶπε « ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μετὰ τὴν Εἴσοδον »²⁾ βρίσκεται σ' ἓνα μονάχα κώδικα τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ μὲ ἀριθ. κώδ. ἑλλην. 172 καὶ πιάνει τὰ

1. Κ. Δ. ΔΗΜΑΡΑ, Ἐφημ. « Ἐλεύθερον Βῆμα » Ἀθην. ἀρ. 7123, 30 Ὀκτ. 1939.

2. Δὲ χωράει διόλου ἀμφιβολία, πῶς τὴν Ὅμιλία τούτη τὴν εἶπε ὁ Πατριάρχης Νικόλαος Α' ὁ Μυστικός. Παρεχτός ἀπ' τὴ χρονολογία τοῦ 904, ποὺ ἦτανε Πατριάρχης ὁ Μυστικός, καθὼς θὰ ἰδεῖ κανεὶς λίγο πιὸ κάτω, αὐτὸ φαίνεται καλύτερα καὶ μέσ' ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ κείμενο.

φύλλα 71-96. Τὸ κείμενο αὐτὸ τὸ ξέρω ἀπὸ φωτογραφίες. Εἶναι γραμμένο σὲ δυὸ στῆλες καὶ σὲ μικρογράμματη γραφή. Σὲ μερικά μέρη τὸ χ)φο εἶναι καταστραμμένο ἀπὸ ὑγρασία καὶ γι αὐτὸ δυσκολοδιάβαστο. Αὐτὸς ποὺ τὸ ἔγραψε, φαίνεται πολὺ ἀπρόσεχτος καὶ κάνει πολλὰ ὀρθογραφικὰ κι ἄλλα σφάλματα. *) Τὸ κείμενο πρέπει νὰ εἶναι γραμμένο τὸ δέκατο πέμπτο ἢ στὶς ἀρχὲς τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰῶνα.

Ἰσαμε σήμερα δὲν ἔχει ἐκδώσει ἀκόμα κανεὶς τὴν ὁμιλίαν αὐτή. Μονάχα ὁ Α. Μαΐ δημοσίεψε ἓνα μικρὸ κομματάκι στὸν πρόλ. τοῦ *Spicilegium Romanum*, τόμ. 10, Romae 1844, σελ. XXVI. *) Τὸ κομματάκι αὐτὸ ξαναδημοσίεψε τὸ 1889 ὁ Σακκελίων στὸ « Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας », τόμ. 3, σελ. 109. *)

Οἱ ἄλλοι, ὅσοι καταγίνανε μὲ τὴ συγγραφικὴ παραγωγή τοῦ Μυστικοῦ, τὴ θυμοῦνται κι αὐτή, ὅμως κανεὶς δὲν τήνε πρόσεξε, ὅσο θάπρεπε.

3. **Ὁ Πατριάρχης Νικόλαος.** Ὁ Πατριάρχης Νικόλαος Α' *) ὁ Μυστικός (852-925) κατάγεται ἴσως ἀπ' τὴν κάτω Ἰταλία κι εἶναι συγγενῆς τοῦ Πατριάρχου Φωτίου. Τὸν λένε Μυστικὸ ἀπ' τὸ ἀξίωμα, ποὺ εἶχε στὴν Αὐλὴ τοῦ Αὐτοκράτορα Λέοντα τοῦ Ἑκτοῦ, πρὶν γίνει Πατριάρχης. *)

Ὁλόκληρη τὴ δράση τοῦ Μυστικοῦ τὴ χωρίζουμε σὲ δυὸ περιόδους, ποὺ ἀντιστοιχοῦνε κιόλας στὶς δυὸ περιόδους, ποὺ ἔκαμε Πατριάρχης.

Τὴν πρώτη (901-907) τὴ σκεπάζει ἡ πολεμικὴ του ἐνάντια στὸν αὐτοκράτορα Λέοντα τὸν Ἑκτο, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶχε παντρευτῇ γιὰ τέταρτη φορὰ.

Γόνιμη ὅμως δράση δείχνει ὁ Μυστικός στὴ δεύτερη περίοδο, ποὺ γίνεται Πατριάρχης (912-925) καὶ πιδ πολὺ ἀπ' τὸν καιρὸ, ποὺ ἀρχίζει νὰ προστατεύει τὸν ἀνήλικο γιὸ τοῦ Λέοντα, Κωνσταντῖνο τὸν Ἐβδόμο τὸν Πορφυρογέννητο. Ὁ ρόλος, ποὺ παίζει τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ Μυστικός στὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τῆς Αὐτοκρατορίας εἶναι ἀποφασιστικός κι ἡ ὑπηρεσία, ποὺ προσφέρει στὸ κράτος, ρυθμίζοντας τὶς σχέσεις του μὲ τοὺς Βούργαρους, μὲ τὸ Βατικανὸ καὶ μὲ τοὺς Ἀραβες τῆς Κρήτης, σημαντικώτατη. Γι αὐτὸ καὶ

1. Γράφει π. χ. οὕτω, ὁπότε, ἄμα, ἥλιος, πείραν, ἡ ἁμαρτία, πολάκις, ἀ - λλά, δριμείαις, ἥλον κλπ.

2. Τὸ βιβλίον αὐτὸ μοῦ ἦτανε δυσκολοεύρετο. Τὴν παραπομπὴ τὴν παίρνω ἀπὸ τὸν Κ. ΚΡΟΥΜΒΑΧΕΡ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, Μετάφραση Γ. Σωτηριάδου, τόμ. Α', Ἐν Ἀθήναις 1893, σελ. 336.

3. Ἱ. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Νικολάου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀμηναν τῆς Κρήτης. Δελτίον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τόμ. Γ', Ἐν Ἀθήναις 1889, σελ. 109.

4. Μ. ΓΕΛΕΩΝ, Πατριαρχικοὶ Πίνακες.

5. ΛΕΟΝΤΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΟΥ, Χρονογραφία, Ἐκδ. Βόννης, σελ. 273, στ. 25: « μυστικός ὢν τοῦ βασιλέως ».

καθὼς φέρνει κανεῖς στὸ νοῦ του τῆς Πόλης τοὺς Πατριάρχες, ποὺ ἡ σκέψη τοὺς πετοῦσε καὶ πέραν τὴν περιοχὴ τῆς θρησκείας καὶ τὸ μάτι τοὺς μπορούσε νὰ τραβήξει βαθύτερα στὴν οὐσία καὶ στὴ σύσταση τῆς πολιτείας, στοὺς νόμους, ποὺ τὴν ὀρίζουνε, καθὼς καὶ στὸ δρόμο, ποὺ ἀπὸ κάποιαν ἀναγκαιότητα μπορεῖ νὰ πάρει αὐτή, θὰ ἰδεῖ πὼς ὁ Μυστικὸς εἶναι μυαλὸ μὲ δυναμικὴ προοπτικὴ.¹⁾

Ἄν καὶ ἡ Ὁμιλία τούτη δὲ σηκώνει καὶ πολλὰ πράγματα, εἶναι ἀνάγκη ὥστόσο νὰ θυμηθοῦμ' ἐδῶ καὶ τὴ συγγραφικὴ δράση τοῦ Μυστικοῦ. Μεγάλῃ αὐτὴ δὲν εἶναι. Ὁ ἴδιος οὔτε συγγραφέας ἐπαγγελματίας εἶναι, μὰ οὔτε καὶ ἀπ' τὸ νοῦ του θὰ πέρασε ποτὲ πρὸς ὅ,τι γράφει πρέπει νὰ ἔχει τὸ σκοπὸ καὶ τὴ μορφή τοῦ συγγράμματος, ἑνὸς ὁποιοῦδήποτε συγγράμματος. Ὁ Μυστικὸς ἔδρασε καὶ μίλησε πολὺ, μὰ ἔγραψε λίγο. Γι' αὐτὸ καὶ ὅ,τι μᾶς ἔχει ἀφήσει, τὸ γράφει ἀπ' ἀφορμὲς τῆς στιγμῆς. Κι οἱ ἀφορμὲς, ποὺ τὸν φέρνανε στὴν ἀνάγκην αὐτή, εἶναι πλῆθος. Πρέπει νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ πρόσωπα ἐκκλησιαστικὰ πρῶτ' ἀπ' ὅλα, πολιτικά, στρατιωτικά, μὲ ἰδιώτες. Μ' ὅλην αὐτὴ τὴ λιτανεία τῶν φίλων καὶ τῶν γνωστῶν ἢ καὶ ἀγνωστων ὁ Μυστικὸς συχνὰ - πυχνὰ χρειάζεται ν' ἀνταλλάξῃ σκέψεις, νὰ συζητάει, νὰ συνεννοεῖται. Κι ἄλλες φορὲς πάλι θέλει νὰ συμβουλέψῃ, νὰ ἐξηγήσῃ, νὰ ὁδηγήσῃ. Νὰ γιὰτὶ γράφει. Ἄν τώρα τὰ γράμματά του, ποὺ ἔχουμε σήμερον στὰ χέρια μας, εἶναι μονάχα 163, οἱ πραγματεῖες του λίγες καὶ μιὰ ἡ Ὁμιλία του,²⁾ αὐτὸ εἶναι ζήτημα χρόνου καὶ προσώπων.

Ὅμως αὐτὰ τὰ γράμματά του τὰ ἀπλά, ποὺ τὰ γράφει ὁ Μυστικὸς σὲ διάφορες εὐκαιρίες, ἐπειδὴ ἔχουνε σκοπὸ μιὰ φιλικὴν ἀνακοίνωση καὶ ὄχι μιὰν ἱστορικὴν ἐκθεση, εἶναι γιομᾶτα εὐλικρίνεια καὶ μαρτυρίες μὲ ἀτράνταχτην ἱστορικὴν ἀξία καὶ μᾶς δίνουνε πληροφορίες πολὺτιμες γιὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ τὴν πολιτικὴν ἱστορίαν στὰ χρόνια του.

4. Ἡ Ὁμιλία καὶ τὸ περιεχόμενό της. Μὰ γιὰ τὴν ὥρα μᾶς ἐνδιαφέρει ἡ Ὁμιλία του γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης.

Εἶναι πολὺ φυσικὸ, καθὼς θὰ διαβάσει κανεῖς τὸν τίτλο τῆς Ὁμιλίας, νὰ ὑποθέσῃ πὼς ὁ Μυστικὸς μᾶς μιλάει ἐδῶ γιὰ τὸ ἱστορικὸ γεγονός τοῦ 904, γιὰ τὴν ἄλωση δηλαδὴ τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ ἔχουνε κάμει στὶς 31 Ἰουλίου τοῦ 904 οἱ φοβεροὶ Σαρακηνοὶ κουρσάροι τῆς Κρήτης μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἑλληνα ἐξωμότη Λέοντα τὸν Τριπολίτη.

Ἀλλὰ τὴν ἄλωσην αὐτὴ μᾶς τὴ διηγίεται πολὺ παραστατικὰ μ' ὅλες τῆς τὶς δραματικὲς λεπτομέρειες ὁ Θεσσαλονικὸς ἱστορικὸς Ἰωάννης Καμε-

1. Τὸ «γιατί» θὰ τὸ βρεῖ κανεῖς στὰ εἰσαγωγικά τοῦ Ἰ. Καμενιάτη.

2. Γιὰ τὰ ἔργα τοῦ Μυστικοῦ δὲς τὴ Βιβλιογραφία στὸ τέλος αὐτῆς ἐδῶ τῆς εἰσαγωγῆς.

νιάτης, πού είναι κι ὁ ἴδιος θυμα της καὶ μαζί μὲ τὸ δικό της ζεῖ καὶ τὸ δικό του τὸ δρᾶμα τοῦ σκλάβου καὶ τοῦ δούλου στὴν Κρήτη πρώτα κι ὕστερα στὴ Συρία.

Ὁ Μυστικός ὁμως δὲ στηρίζεται καθόλου στοῦ Καμενιάτη τὴ διήγηση. Μιὰ σύγκριση φτάνει νὰ τὸ δείξει αὐτό. Κι ἄς ἀφήσει κανεῖς, πού ὑπάρχει καὶ χρονικὴ διαφορὰ στοῦ Καμενιάτη τὴν Ἱστορία καὶ στοῦ Μυστικοῦ τὴν Ὀμιλία, μὰ ὑπάρχει καὶ τὸ σκοπό.

Ὁ Καμενιάτης διηγίεται ὅλα κατὰ πῶς τὰ θυμᾶται ὕστερ' ἀπὸ χρόνια, καὶ τὰ γράφει, ἔτσι γιὰ νὰ τὰ διαβάζουνε οἱ κατοπινοί, μιὰ καὶ δὲν ἤμαστε ὑποχρεωμένους νὰ πιστέψουμε πῶς γράφει τάχα γιὰ χατήρι τοῦ Γρηγορίου Καππαδοκίας, καθὼς μᾶς λέει ὁ ἴδιος στὸν πρόλογό του. Μ' ἄλλα λόγια ὁ Καμενιάτης γράφει ἱστορία.

Ὁ Μυστικός ὁμως ἔχει ἄλλο σκοπό. Γι αὐτὸ καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἐξάρτηση τοῦ ἑνὸς ἀπὸ τὸν ἄλλο. Ὁ Μυστικός ἀπ' τῆς Θεσσαλονίκης τὴν ἄλωση μονάχα τὴν ἱστορικὴ βάση παίρνει. « Ὁμὸς τύραννος, λέει, κρατᾷ ἐν τῇ χέρια τοῦ τῇ δυστυχισμένη Θεσσαλονίκῃ καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ ὑποφέρῃ καθεῖς εἶδος προσβολῇ. Ἐξευτελίζει καὶ σφάζει ἄντρες καὶ γυναῖκες, προσβάλλει παρθένους ἀφιερωμένες στὸ Χριστό, ταπεινώνει παπᾶδες καὶ καλογέρους καὶ τοὺς κάνει σκλάβους, μολύνει τὰ ἱερὰ λείψανα τῶν ἁγίων. Κανεῖς δὲ μπορεῖ νὰ διώξῃ τὴ συμφορὰ.

Ὁ προστάτης τῆς Θεσσαλονίκης Αἰ - Δημήτρης, ὁ ἀνίκητος σύμμαχος της, πού μονάχος του κυνήγησε κι ἐδίωξε τόσες φορὲς χιλιάδες ὀχτρούς, ἄφησε τώρα τὴν ἀγαπημένη του πόλη στὴ λύσσα τύραννου σκληρότατου.

Δὲ δείχνει αὐτὸ τὴ μεγάλη του ἀδιαφορία γιὰ μᾶς; Πάει, δὲν ἤμαστε πιά ὁ διαλεχτὸς κι ἀγαπημένος λαὸς τοῦ Θεοῦ, γιατί πληθαίνουν οἱ ἁμαρτίες μας. Τὴ λευτεριά, πού μᾶς χάρισε ὁ Χριστὸς μὲ τόσα βάσανα καὶ μὲ τόσες λύπες, τὴν περιφρονήσαμε κι ἀντὶς γι' ἀγάπη τοῦ δείξαμε κακία.

Ὅλοι γίναμε δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας κι ἀκράτητῃ ἔπεσε κατακέφαλά μας τοῦ Θεοῦ ἡ ὀργή. Καὶ τὸ χειρότερο, δὲ βρίσκεται οὐτ' ἕνας ἀληθινὸς χριστιανός, πού μὲ τὴ δέησή του νὰ μπορεῖ νὰ καταπραῖνει τὴν ὀργὴ αὐτή. Γι αὐτὸ κι οἱ προσευχῆς μας σκορπίζονται στὸν ἀέρα, χωρὶς νὰ φτάνουνε στὸν προορισμό τους.

Ἀλλ' ἄς ἔρθουμε στὰ συγκαλά μας, ἀδέρφια μου, κι ἄς τινάξουμε μ' ὅλη μας τὴ δύναμη τῆς ἁμαρτίας τὸ ζυγὸ ἀπὸ πάνω μας, γιὰ νὰ μὴ πάθουμε κι ἄλλες χειρότερες συμφορὲς, μὰ νὰ καταξιωθοῦμε τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τώρα καὶ πάντα καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων ».

Καθὼς βλέπει κανεὶς δηλαδὴ τὸ ἱστορικὸ γεγονός εἶναι γιὰ τὸ Μυστικόν, σὰ νὰ λέμε, ὁ καμβᾶς, ποὺ ἐπάνω του πλαισιώνει καὶ κεντάει ὁ «ἐξαίρετος»¹⁾ αὐτὸς ἱεράρχης μιὰ συνέχειαν ἀπὸ ὁμιλίες του, ποὺ εἶχε κάμει ἀπὸ καιρὸ στοὺς χριστιανούς τῆς Πόλης γιὰ τὸ «αἴτιον τοῦ μὴ τῆς θείας ἀπολαύειν εὐμενείας τὸν περιούσιον καὶ ἡγαπημένον λαόν». Δὲ γράφει λοιπὸν ἱστορία. Δὲ μᾶς διηγίεται τὸ πῶς γίνανε τὰ πράματα. Ἀπὸ τὴν ἄλωση, τὸ εἶδαμε, θυμᾶται ὅ,τι μπορεῖ νὰ βοηθήσει μονάχα τὸ σκοπὸ του. Καὶ σκοπὸς του εἶναι νὰ δείξει στοὺς χριστιανούς, ὥσπου μπορεῖ νὰ φτάσει τοῦ Θεοῦ ἡ ὁργὴ, ὅταν αὐτοὶ δὲν κάνουνε τὸ θέλημά του.

Ὁ Μυστικὸς δηλαδὴ ἐδῶ μιλάει σὰν ἱεράρχης κι ὄχι σὰν ἱστορικὸς. Κι ἀκόμα σὰν ἄνθρωπος, ποὺ ἡ καρδιά του πληγωμένη βαριά ἀπ' τῆς Θεσσαλονίκης τὸ σκληρὸ κούρσεμα, νοιώθει τὴν πληγὴ τῆς ὥμῃ καὶ σπαράζει. Κι ἐνῶ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά μιλώντας μπροστὰ στὸν «ἡγαπημένον του λαόν» ξεχνεὶ λίγην ἀπ' τὴν πίκρα, ποὺ σταλάζει μέσα του, ἀπ' τὴν ἄλλη διαλαλεῖ τὶς βουλὲς τοῦ Ὑψίστου. Ἔτσι ἐνῶ παρηγορεῖ τῆς Θεσσαλονίκης τοὺς πονεμένους χριστιανούς, σύγκαيرا θυμίζει καὶ στοὺς χριστιανούς τῆς Πόλης πὼς ὅλα τὰ κακὰ στὸν ἄνθρωπο ἡ ἁμαρτία τὰ φέρνει.

Γι αὐτὸ καὶ δὲ φαίνεται νάχει δίκιο ὁ Κρουμβάχερ, ὅταν λέει πὼς ὁ Μυστικὸς τὴν Ὅμιλία του αὐτὴ τὴν «ἀπέτεινε πρὸς τὸν λαὸν τοῦ Βυζαντίου μετὰ τὴν διὰ τῆς ἐκθέσεως τοῦ Ἰωάννου Καμενιάτου γνωστὴν γενομένην καταστροφὴν τῆς Θεσσαλονίκης ὑπὸ Λέοντος τοῦ Τριπολίτου ἐν ἔτει 904».²⁾ Ἀλλοίμονο, ἂν ἓνας Πατριάρχης περίμενε νὰ μάθει μιὰ τόσο σπαραχτικὴ συμφορὰ τῆς Θεσσαλονίκης ἀπ' τὸν Καμενιάτη, ποὺ γράφει τόσο ἀργά! Τί πειράζει, ἂν στὸ χειρόγραφο βρίσκεται ὕστερ' ἀπ' τὴν ἱστορία τοῦ Καμενιάτη; Αὐτὸ δείχνει μονάχα πὼς ὁ ἀντιγραφέας ἤθελε νάχει πρόχειρα ὅλα τὰ κείμενα — τὰ σπουδαιότερα — ποὺ ἱστοροῦνε γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη, γιὰτὶ τὴν Ὅμιλία τοῦ Μυστικοῦ ἀκολουθεῖ στὸ χειρόγραφο ἢ διήγησι τοῦ Ἰωάννου Ἀναγνώστη γιὰ τὴν ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης, ποὺ κάμανε οἱ Τοῦρκοι στὰ 1430, μιὰ συλλογὴ, ποὺ ἐμεῖς τὴ στερούμαστε ἀκόμα.

Πρέπει λοιπὸν νὰ πιστέψουμε πὼς ὁ Μυστικὸς μίλησε μόλις ἔφτασε στὴν Πόλιν ἢ θλιβερὴ εἶδησι. Αὐτὸ ἄλλωστε θάτανε καὶ τὸ πιὸ φυσικόν. Γι αὐτὸ καὶ κάθε προσπάθεια νὰ συσχετίσουμε τὰ δυὸ κείμενα εἶναι μάταιη. Κοινὰ σημεῖα μπορεῖ βέβαια νὰ βρεῖ κανεὶς ἀνάμεσά τους, ὅμως αὐτὸ δὲ σημαίνει πὼς γράφοντας ὁ ἓνας εἶχε στὸ νοῦ του τὸν ἄλλο. Κάτι τέτοιες συμφορὲς εἶναι τόσο κοινές, ποὺ θαρρεῖς κι ἡ μιὰ ἀντιγράφει τὴν ἄλλη.

1. Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΥ, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, ἐν Ἀθήναις 1932, τόμ. 4β, σελ. 237.

2. Κ. ΚΡΟΥΜΒΑΧΕΡ, καθὼς καὶ πιὸ πάνου, τόμ. Β', σελ. 103.

5. **Σημασία.** Τῆς Ὀμιλίας ἡ ἀξία δλοφάνερη πιά. Δείχνει κι αὐτὴ ἀπὸ μιὰν ἄποψη τὴν ἐντύπωση, πὺν ἔκαμε ἡ ἄλωση τῆς Θεσσαλονίκης καὶ στὴν ἄλλη χριστιανοσύνη. Καὶ τὸ πρᾶμα δὲν εἶναι μικρό, ὅταν κιόλας ἀπ' τοῦ Πατριάρχου τὸ στόμα σὲ μιὰν ἐπίσημην ὥρα ἔρχεται νὰ πάρει τὴν ἐξήγησή της σ' ὅλων τῶν χριστιανῶν τὴ συνείδηση μιὰ τέτοια κοσμοχალασία φρικτὴ.

Τῆς Αὐτοκρατορίας τῆς ἀπέραντης τί κάνανε οἱ στρατοὶ κι οἱ στόλοι τὸν καιρό, πὺν κάποιοι κουρσάροι — ὅσοι κι ἂν ἦτανε αὐτοὶ — ἀφοῦ ρημάζουμε τοῦ Αἰγαίου τὰ νησιά, ἔρχονται ὕστερα καὶ στὴ δεύτερη πόλη τῆς Αὐτοκρατορίας, στὴν πλούσια καὶ ξακουσμένη Θεσσαλονίκη, τὴν παίρνουνε καὶ τὴ ρημάζουνε κι αὐτή; Ρώτημα σκληρὸ στοῦ καθενὸς ἀνίδεου τὴν ψυχὴ, ὅμως ἀκόμα σκληρότερο στὴν ψυχὴ τῶν χριστιανῶν, πὺν ζοῦνε σὲ πολιτεῖες μικρότερες ἀπ' τὴ Θεσσαλονίκη καὶ μὲ κάστρα πιὸ ἀδύνατα ἀπ' τὰ δικά της, μὰ καὶ στὴν ἴδια τὴν Πόλη. Χρόνια τώρα τῆς Κρήτης οἱ κουρσάροι πατοῦνε καὶ κουρσεύουνε τῶν νησιῶν καὶ τῆς στεριᾶς τὰ χωριά καὶ τὶς πολιτεῖες κι ὅμως δὲ βρέθηκε κανένας, πὺν νὰ τοὺς ξεπατώσει.

« Λίγες ὥρες φτάνανε πολλὲς φορὲς στοὺς ξακουστοὺς αὐτοὺς κουρσάρους, πὺν εἶχανε σβελτάδα, τόλμη κι εὐκολίαν ἀσύγκριτη στὴ δράση τους, γιὰ νὰ κάμουν ἐρείπια μὲ καπνοὺς μονάχα μιὰ πλούσια βυζαντινὴ πολιτεία. Μάλιστα τ' ἀποσπάσματα τοῦ στόλου τῆς Αὐτοκρατορίας πλέανε ἀδιάκοπα ὁλοῦθε στὸ Ἀρχιεπὶλαγο ἢ στὰ Δωδεκάνησα, ὅπως τὰ ὠνομάζανε οἱ Βυζαντινοί. Πάντα φτάνανε πολὺν ἀργὰ γιὰ νὰ βρεθοῦνε μπροστὰ σὲ καμμιάν ἄλλη καινούργια κι ἀγιάτρευτη καταστροφή. Ἡ πολιτεία ἦτανε ἔρημη καὶ καμμένη. Ὁ ὄχτρος εἶχε γίνεи ἀφαντος. Στὴ θάλασσα οὔτε ἔχνος πανιοῦ ἔβανιγε κανεῖς. Κι ὥσ-τόσο ὕστερ' ἀπὸ λίγες μέρες τοῦ Χάντακα¹⁾ ἡ ἀγορὰ πλημμύριζε ἀπὸ πλιάτσικα. Τὸ λιμάνι του δὲ χωροῦσε τὶς φελοῦκες τῶν Σαρακενῶν καὶ τὰ καραβάκια, πὺν εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὴν Ἀφρικὴ γιομᾶτα ἀνθρωποέμπορους ἀπ' τὴ Συρία κι ἀπ' τὴν Αἴγυπτο. Καὶ στὴ μεγάλη του ἀγορὰ, ὅξω ἀπ' τὰ κάστρα, ἀτέλειωτες ἦτανε οἱ σειρὲς ἀπὸ παληκάρια, κοπέλλες καὶ παιδιὰ κάθε ἡλικίας, πὺν εἶχανε πάρει σκλάβους, γιὰτὶ τοὺς γέρους καὶ τοὺς ἀνίκανους τοὺς εἶχανε σκοτώσει πρὶν. Ὅλοι τοῦτοι λοιπὸν γυμνοὶ καὶ κατατσακισμένοι ἀπ' τὴν ἀπελπισιὰ κι ἀπ' τὶς ἀβάσταχτες ταλαιπώριες — εἶχανε μείνει μέρες μέσα στ' ἀκάθαρτα καράβια — καρτερούσανε μ' ἀγωνία πότε νὰ τελειώσει πιά ἡ μοιρασιά γιὰ νὰ τοὺς πάρουνε ἀπὸ δῶ τὰ καινούργια τους ἀφεντικὰ καὶ δεμένους νὰ τοὺς πᾶνε πέρα στὶς μακρινὲς χῶρες τῶν Μουσουλμάνων, στοὺς ὄχτους τῆς Βασόρας ἢ στοὺς καταρράχτες τοῦ Νείλου, μέσα στὶς φλογισμένες ἐρημιὲς τῆς Χετζάζας ἢ πάνου στὰ μακρινὰ ἀκρογιάλια τῆς Ἀνταλουσίας ». ²⁾

1. Χάνταξ εἶναι τὸ σημερινὸ Ἡράκλειο τῆς Κρήτης.

2. G. Schlumberger, Nicéphore Phocas, Paris 1923, σελ. 26-27.

Τέτοια εἶναι καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἡ συμφορὰ κι ἡ μοῖρα τῶν κατοίκων της, ὅταν τὴν παίρνουνε οἱ Σαρακηνοὶ κουρσάροι τῆς Κρήτης στὶς 31 Ἰουλίου τοῦ 904. ¹⁾

Οἱ λεπτομέρειες ἀνώφελες. Φτάνει πὼς ἡ εἵδηση ἤρθε κιόλας στὴν Πόλη. Πὼς τὴν ἐξηγεῖ λοιπὸν ὁ Πατριάρχης; Τί λέει;

6. Κείμενο

(Χειρόγραφο Βατικανικὸ Ἑλλ. 172, φ. 91-96.)

† Νικολάου Πατριάρχου Ὁμιλία εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Θεσσαλονίκης, ρηθεῖσα ἐν τῷ ἄμβωνι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας μετὰ τὴν Εἴσοδον.

Μικρῷ πρότερον ὑμῖν εἶπον, ἀγαπητοί, αἴτιον τοῦ μὴ τῆς θείας ἀπολαύειν εὐμενείας τὸν περισύσιν καὶ ἡγαπημένον λαόν, τὰ ἐμὰ παῖσματα· 5 οὕτω λέγω καὶ νῦν. Ἡ γὰρ ἐμὴ τεταπεινωμένη καὶ πρὸς τὸν Ὑψιστον μὴ ἀναβαίνειν οἷά τε οὖσα δέησις καταστρέφει μου τὴν ψυχὴν εἰς ἀνήνυτον. Οὕτω φρονῶ καὶ οὕτως ἔχω περὶ ἐμμαντοῦ· πλὴν τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ ὑμεῖς καὶ πάντας ὑφ' ἁμαρτίαν κεῖσθαι ἀνάγκη· καὶ σκοπήσατε τὸ οἰκεῖον ἐπιμελῶς 10 συνειδὸς καὶ εἴ τι τοιοῦτον ἐν ὑμῖν, οἷον φέρει κατὰ γνώσιν, ὃ διύιστοι τῆς πρὸς Θεὸν οἰκειότητος καὶ τὴν κραυγὴν ἡμῶν, ἐπειδὴν κράζωμεν, εἰς ἀέρα ποιεῖ διαλύεσθαι. Σκο | πῶμεν δέ, εἰ <μὴ> διδόμεν ἔλεγχον τῆς τοιαύτης συ- φ.91' νειδήσεως, ὅποτε θεία ἐπὶ κεφαλῇς ὁράται νέμεσις καὶ ταύτην οὐχ οἰοί τέ εἶμεν παραιτήσασθαι, ὥσπερ τοὺς Χριστῷ ἀνατεθειμένους ἀκούομεν πρότε- 15 ρον, οἳ ἀληθῶς τῷ παναγίῳ ἐπικεκλημένοι ὀνόματι αὐτίκα τῇ δεήσει φιλανθρωπίας ἐτύγχανον. Ἀλλὰ γὰρ εἴ τι τοιοῦτον, ὃ καταισχύνει καὶ κακοὺς ἐλέγχει καὶ παρορσίας οὐ μεταδίδωσι, μεταβαλλόμεθα, μεταδώμεθα τὴν προαίρεσιν καὶ σπονδάσωμεν μὴ κλήσει μόνον ἀνατεθεῖσθαι τῷ ὑπὲρ ἡμῶν

1. Ἕνας ἱστορικὸς κατατοπισμὸς, ποὺ νὰ φωτίζει τὴ διάρθρωση τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας στὸ δέκατον αἰῶνα καὶ νὰ δίνει ἀπάντηση σὲ μερικὰ ἐρωτήματα, ποὺ γερνιοῦνται τώρα ἐδῶ, ἔχει τὴ θέση του στὸν Πρόλογο γιὰ τὸν Ἰωάννην Καμενιάτην κι ἐκεῖ θὰ τὸν εὑρεῖ κανεὶς ἀργότερα.

Ἡ κυριώτερη Βιβλιογραφία. Ἱ. ΣΑΚΚΕΛΙΩΝΟΣ, Πατριαρχὴ Βιβλιοθήκη, Ἀθήνησιν 1890, σελ. 99, ὑποσημείωση 2. -- Κ. ΚΡΟΥΜΒΑΧΕΡ, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας, Μετάφραση Γ. Σωτηριάδου, τόμ. Α' (Ἀθήνηαι 1897) σελ. 336-337 καὶ τόμ. Β' (Ἀθήνηαι 1900) σελ. 103-104. -- J. GAY, Le patriarche Nicolas le Mystique et son rôle politique στὰ Mélanges τοῦ Ch Diehl, τόμ. 1, Paris 1930, σελ. 91-100. Δὲς ἀκόμα κι ὅσων συμπληρῶνει ὁ ΡΩΘΟΡΙΚ στὰ Byzantinoslavica, τόμ. Γ' (1931) σελ. 186.

παρασχόντι τὸ αἷμα, πολὺ δὲ πρότερον τῇ τῶν πράξεων οἰκειότητι· τοιοῦτοι γὰρ οἱ πάλοι καὶ διὰ τοῦτο τῆς πρὸς αὐτὸν ἡξιοῦντο παρρησίας.

Οἷμοι, ὅτι πάντες ἡχρηωμένοι γεγόναμεν καὶ ὡς ἐπιλεησμένοι παρὰ Θεοῦ καὶ «οὐκ ἔστιν οὐδείς, οὐ θανατᾷ τὸ πρόσωπον» οὐδ' ὅς ἐπὶ και-
φ. 92 ροῦ ταῖς περι | στάσεσιν εἰλημμέν<ος καὶ τῆς ἐκείνου> γνώμης ἅμα καὶ φιλαν-
θρώπου κινούμ<ενος> στήναι καὶ προσφθέγξασθαι ἱκανός· «εἰ μὲν ἀφείς αὐ-
τοῖς, ἄφες, εἰ δὲ μή, κἀμὲ ἐξάλειψον» καὶ τὴν θείαν ἀποστροφὴν εἰς οἰκτιρο-
μὸν διαλύσασθαι. Καὶ οὐπω ἐκεῖνο φημί, ὅτι «πάντες ἐσμέν ἔνοχοι καὶ εἰ
μὴ ἐφ' ἡμᾶς ὁ θεὸς ὀφθαλμὸς ἐχρηστεύετο, πάντες ἂν ἀπωλώλειμεν».

10 Πόθεν γὰρ αἱ προλαβοῦσαι τῆς γῆς ἀφορίαι; Πόθεν ὀμβρῶν ἐπικλύ-
σεις ἀήθεις καὶ τὸ πρᾶον καὶ ἰλαρὸν ἀποθῆμεναι τῆς ποιότητος; Πόθεν νῦν
δυσσεβῆς ἐφοδος ἐξ Ἀσσυρίων σύμμεικτος καὶ Αἰγυπτίων ἀνθρωπείων, ἡ
γεννάδας αὐτούς, φεῦ, τῶν ἐμῶν κακῶν, καθ' ἡμῶν ἐκστρατεύσασα δείκνυσιν
ἁμαρτία παρειμένων καὶ μικροῦ καὶ αὐτῆς ἐρήμων δορᾶς, ὡς οἱ ἀκριβῶς
15 ἀπαγγέλλουσιν ἐκείνους εἰδότες; Πόθεν ταῦτα καὶ δι' ἣν αἰτίαν οὕτω περι-
φ. 92^ν στοιχιζόμεθα τοῖς κακοῖς; | Ἀρ' οὐκ <ὡς ἀσεβοῦντες> ἐξ ἴσου παρὰ Θεοῦ
λελογίσμ<εθα καὶ> οὐχ ὅτι παρὰ φάτων ἡμᾶς ἡγέται καὶ πρὸς τὴν χεῖρονα
μοῖραν ἀπέκρινε καὶ μεμισημένοι ἀντὶ ἡγαπημένων γεγόναμεν; Εἰ γὰρ τις ἦν
ἀψευδὴς θεράπων Θεοῦ, ἐφ' ᾧ θεραπευόμενος ἀναπέπαιτο, πάντως ἂν, ἐξ ἧς
20 εἶπον παρρησίας κινούμενος, ἀπέσιρεψε <ἂν> τὰ δεινὰ τῆς [διὰ] τοῦ πταίσαν-
τος ἀναστελλομένης ὁργῆς τῇ ἀρετῇ τοῦ θεράποντος.

Νυνὶ δὲ ἐφ' ἡμᾶς ἐξεχύθη ἄκρατος ἡ ὁργὴ καὶ ὁ παρρησιαζόμενος ἡ
ἀναστελλὼν οὐδείς. Ἐκενώθησαν πόλεις οἰκητόρων, ἄνδρες ἴσα βοσκήμασι
κατεσφάγησαν, γυναῖκες διασπώμεναι τῶν ὁμοζύγων βιαίως, ἐλεεινὸν θέαμα,
25 τοῖς ἀσελγεστάτοις ἐνσπρημονούμεναι πρόκεινται. Τίς δώσει τοῖς ἐμοῖς ὀφθαλ-
φ. 93 μοῖς δακρῶν πηγὰς καὶ κλαύσομαι ταῦτα τε καὶ τὰ τούτων ἔλεει | νότερα
πάθῃ; Ἐβεβ<ηλώθησαν παρ>θένει, ἀφιερωμένοι <τῷ οὐρανίῳ νυ>μφῶν πρὸς
ὑβριν ἀπαχθ<εῖσθαι>, θυσιαστήρια τοῦ Θεοῦ τῇ τῶν ἀκαθάρτων ἐχράνθη
ἀκαθαρσία, μονάζοντες καὶ ἱερεῖς ξίφος καὶ δουλεία μερίζεται. Οἷμοι, τῶν
30 ἐμῶν κακῶν τὸ βαρύτερον, τὰ πολυάθλα τῶν ἀγίων λείψανα παίζεται τοῖς
βεβήλοις καὶ καταικίζεται καὶ μετὰ θάνατον δευτέρους ἄθλους ὑφίστανται.

Ποῦ μοι, Δημήτριε μάρτυς, ἡ ἀήττητος συμμαχία; Πῶς τὴν σὴν πόλιν
ὑπερεῖδες πορθουμένην; Πῶς ὑπὸ σοὶ πολιοῦχῳ ἡ ἐχθροῖς ἄβατος, ἀφ' οὗ
χρόνου ταύτην ἡλῖος ἐθεάσατο, τοσούτων κακῶν εἰς πῆξαν ἐγένετο; Πῶς τῆς
35 τῶν δυσσεβούντων ὀφρῦος ἡνέσχον κατορχουμένω<ν> τῆς ἱερᾶς προστασίας;

3 ἡχρωμένοι χ)φο 12 Ἀσσυρίων, | σύμμεικτος χ)φο | ἡ χ)φο 14 ἁμαρτία χ)φο
16 ἀπαγγέλλουσιν χ)φο 17, ἡγεται χ)φο 22 μετὰ τῇ λέξει νυνὶ ἀρχίζει τὸ κομμάτι, ποῦ πῆρε
ὁ Mai. | δὲ om Mai 27. ἐβεβ<ηλώθησαν παρ>θένει Mai 27 <τῷ οὐρανίῳ νυ>μφῶν Σακ-
κελίων, <οὐρανίῳ νυ>μφῶν Mai, 8 ἀπαχθεῖσθαι Mai, ἀπήχθησαν corr. Σακκελίων 33
πολιοῦχῳ χ)φο 35 κατορχουμένον Mai, κατορχουμένων Σακκελίων.

Πῶς ὑπέμεινας ταῦτα καὶ διεκαρτέρησας; Ἡ πάντως ἂν εἶπες ἡμῖν, « εἵπερ ἄξιοι | <ἤμεν ἐλεημοσύν>ης ». Ἀκούομεν δ' [ε] ὁμῶς <πάντα τὰ φαῦλα> ἐκ φ.93¹ τοῦ οἰκείου συνειδό(τος λαμ)βάνοντες τὴν ἀπόκρισιν.

Τίς οὖν ἡ ἀπόκρισις; Ὅτι πολλῇ κεκρατημένον λύπη τὸν Δεσπότην ὁρῶ τὸν κοινόν, ἐφ' οἷς τὸ δεσπόζειν ἡ ἁμαρτία λαμβάνει καὶ ἡ ἐλευθερία, ἣν 5
μεγάλους ἡμῖν ἐχαρίσατο πόνοις, στανρῶ καὶ θανάτῳ καταπεφρόνηται, μᾶλλον ἐθελόντων ὑπὸ τὸν ἄτιμον ἐκείνης ὑποβεβλήσθαι ζυγὸν ἢ τῆς δεδομένης ἀντιποιεῖσθαι τιμῆς, ὅτι ἐπὶ τούτοις αὐτὸν σφοδρότερον καθορῶν ὀδυνώμενον ἢ ὅτε συνεῖχον ὀδύναι, ἥνικα τὰ πανάγια μέλη τὰς τρήσεις ὑπέμενον.

Κατηφείας εἰμὶ πλήρης καὶ τῆς δεσποτικῆς ὅλως ἐγενόμην ἀλγηδόνης 10
καὶ διὰ τοῦτο τῆς ἐμῆς πορθουμένης ἡλόγησα πόλεως, οὐδ' ἐπεσιράφην πρὸς τὸ θρόσος τῶν δυομενῶν, οὐδ' ἀντισχόμην | τῶν οἰκείων τῆς σωτηρίας, οὐδ' φ. 94
ἀντέτεινα ὕβριν καὶ τῶν συνθεραπόν(των οὐδέν τι) διεγνώκειν, ἐπεὶ καὶ πολλά(κίς τῷ ἐμῷ βα)σιλεῖ παρεστῶς καὶ τοῦτον θεώμενος ὀξείαις ἀλγιδόσι βαλλόμενον, εἰ καὶ παῖδες αὐτῷ ἠνέσκουν φίλιτατοι κινδυνεύουσιν, εἰ καὶ τῶν 15
κτημάτων τὰ τιμιώτερα πυρπολοῖτο, εἰ καὶ τινες ὕβρισται χεῖρας ἐπάγοιεν, τούτων οὐδενὸς ποιεῖται τὴν ἐπιστροφὴν, μόνης δὲ τῆς τοῦ βασιλέως γίνεται συνοχῆς καὶ ἐπὶ ταύτην ὅλως σπαράσσεται τὴν καρδίαν καὶ τῶν ἰδίως λυπούντων τὴν αἰσθησιν οὐ προσίεται.

Ταῦτα ἐγὼ ἐνηχοῦμαι, ταῦτα καὶ ὑμεῖς μὴ μόνον τῆς ἐμῆς γλώσσης, 20
ἀλλὰ καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ ἕκαστος ἐνηχείσθω. Ἐπεὶ πῶς ἂν ἄλλως ὁ πολλαῖς μυριάσιν ἐθνῶν πολλάκις ἐπαρκέσας μόνος καὶ ἀντικαταστὰς καὶ καταισχύνας καὶ τρεψάμενος καὶ τὴν οἰκείαν ἐστίαν περιωσάμενος | <ἐύρεθήσεται ἔσπερ> φ.94¹
μένος τὴν δύναμιν <καὶ τοὺς αὐτοῦ οἱ>κειοτάτους ἀγρησάμενος <πάντη ο>ὕκ ἐπεδείξατο τὴν συνήθη <κοι>νωνίαν, ἀλλὰ τοῦτό ἐστιν, ὅπερ εἶπον, σφοδραῖς 25
ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ Θεός, ὁ τῶν τοῦ πατρὸς ἑαυτὸν κενώσας κόλπων, ὁ ἀγαπήσας ἡμᾶς καὶ συμφυεῖς ἐξ ἀφράστου ποιήσας ἀγάπης κεντεῖται καὶ δρυμεῖται ὀδύναις ὅτι τοσοῦτον ἀγαπήσας, οὐκ ἔχει ποθοῦντας, ὅτι τιμήσας ἀσυγκρίτως οὐ μόνον οὐχ ὀρᾷ τιμῶντας, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑβρίζειν παρ' οὐδέν ποιουμένους; 30

Καὶ μὴ τινὶ δόξει βαρὺ τὸ λεγόμενον· παντὸς γάρ ἐστιν ἀληθέστερον μᾶλλον. Ἡ γὰρ οὐχ ὕβρις, ὅταν τῶν νόμων τοῦ Δεσπότη καταφρονοῦντες τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας πειθώμεθα, καὶ πρὸς μὲν τὰ προστάγματα τούτου κωφεύωμεν, πρὸς δὲ τὰ ἐκείνης ἐτοιμοὶ πειθαρχεῖν εὐρισκώμεθα; Ἡ τί πράττομεν, ὅταν μισῶμεν, ὅταν φθονῶμεν, ὅταν συκο | φαντῶμεν καὶ ταῖς κε(ναῖς φ. 95

1 ὑπέμενες χ)φο 1 μὲ τὴ λέξη διεκαρτέρησας τελειώνει τὸ κομμάτι, ποὺ πῆρε ὁ Mai. 4 ἡ ἀπόκρισις χ)φο. 18 ἐπεὶ χ)φο.

ἐν)τροφῶμεν λοιδορίαις, ὅταν <τὸ συμπα>θὲς πρὸς τοὺς συμπαθείας ὠ<πλι-
 σ>μένους οὐ μόνον οὐκ ἐπιδεικνύωμεν, ἀλλὰ καὶ τὸ δάκρυον τούτων ἡδονὴν
 ἰδίαν καὶ ἀπορίαν ποιῶμεθα; Ταῦτα οὐχ ὑβρίζει, ταῦτα οὐ λυπεῖ, ταῦτα τὸν
 Δεσπότην οὐκ ὀδυνᾷ πλέον τῶν ποτε διαπεράντων αὐτὸν ἥλον; Ἐγὼ τοῦτο καὶ
 5 ὑπολαμβάνω καὶ πείθομαι. Εἰ γάρ τις νομοθέτης οἰκεῖον νόμον ἀθετούμε-
 νον ἐπιγνούς ὑβριν¹ ἑαυτοῦ τὸ πρᾶγμα ποιεῖται καὶ λύπην καὶ ἄλγος καίτοι
 οὐ πόνοις ἰδίους οὐδὲ πάθει οὐδ' ἄχρι τοῦ τί παθεῖν τὸν νόμον σπουδά-
 σας, ἀλλ' ἀπὸ δίφρου μόνον δικαίων, θειμιστέων, τί χρὴ λογίζεσθαι περὶ τοῦ
 καμιάτω τοσοῦτω καὶ πάθει τὸν νόμον ἡμῖν γεγραφότος; Καὶ παραλεί-
 φ.95^ν πω τὸ μέσον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

Διὰ ταῦτα δοριάλωτος ἡ πόλις | <ἐγένετο καὶ> πανταχοῦ διεφοῖτα, δι<ἀ
 τοῦτο ἡ δ>υστυχῆς Θεσσαλονίκη ἔργον ὠ<μῆς χε>ιρὸς πολεμίας, διὰ τοῦτο τοῦ
 λαοῦ τὴν σφαγὴν, τῶν γενναίων τὴν ὑβριν, τῶν μοναζόντων καὶ ἱερέων τὴν
 ἀπώλειαν, τὴν βεβήλωσιν τῶν ἀγίων ὑπέμεινεν ὁ μάρτυς καὶ τὴν ἄμυναν οὐκ
 15 ἐπεδείξατο. Διὰ ταῦτα καὶ τὰ λοιπὰ ἐκαρτέρησεν, ὅσα τοῖς εἰδόσι τραγωδεῖν
 πάθη διὰ παντὸς ἀπόχρη τοῦ βίου πρὸς τραγωδίαν.

Ἄλλ' ἀνανήψωμεν, ἀδελφοί, διαγρηγορήσωμεν· φύγωμεν τὴν δουλείαν
 τῆς ἁμαρτίας, δι' ἣν πάντα τὰ κακὰ εἰς τὸν κόσμον εἰσέλασαν· αὕτη πᾶσαν
 σάρκα κατέκλυσεν ὕδατι, ὅσον μόνον εἰς τὸ περιλειφθῆναι σπέρμα ζωῆς δι'
 20 ἀγαθότητα τοῦ πλάσαντος συγχωρήσασα· διὰ ταύτην πυρὸς ἐπίκλυσιν τοὺς κα-
 τακριθέντας ἀνάλωσεν· αὕτη πόλεις αὐτάνδρους βυθῶ καὶ γῆς χάσματι παρα-
 φ. 96 | δέδωκεν· αὕτη χερσὶ μι<αραῖς καὶ> κατὰ τῶν ἀσεβοῦντων χαριζ<ομένη διὰ>
 τῆς θάβδου τῶν ἁμαρτωλῶν παιούσης οὐκ ἔα φθέγγεσθαι τὸν κλῆρον ἡμᾶς
 ποιησάμενον· ταύτην ὅλη δυνάμει καὶ ἀπ' ἡμῶν καὶ ἀπ' ἀλλήλων παρακα-
 25 λοῦντες, ἐκδυσωποῦντες, ἐλέγχοντες πόρρω ποιήσομεν, ἵνα μὴ καὶ ἡμεῖς ἔλει-
 νοτέρᾳ τραγωδίᾳ τῶ μετέπειτα βίῳ γενώμεθα καὶ τὸν Δεσπότην ἐπὶ πλέον ὀρ-
 γιζόμενον ἴδωμεν, ἀλλὰ τῆς φιλῆς αὐτῶ χρηστότητος ἀπολαύσωμεν καὶ νῦν
 καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων, ἀμήν.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΤΣΑΡΑΣ

4 διαπεράντων χ)φο, 11 δοριάλωτος χ)φο, 17 ἀλλὰ νήψωμεν χ)φο, 18 εἰσέλλασαν
 χ)φο, 20 ἐπίκλυσης χ)φο, 23 θάβδου χ)φο, 28 ὕστερ' ἀπ' τὸ ἀμήν βάζει ὁ ἴδιος ὁ γρα-
 φέας: † εὖχον καὶ τὸ γράψαντι.